

"לבניינה של תורה" – חלק רסו

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"אַל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עֹמֵד שָׁם"

חשיבות התפילה בישיבה

הר"מ אנו נוהגים כבוד ופונים אליו בלשון נסתר², ואילו בתפילתנו אנו אומרים לקב"ה: "נאמן אתה להחיות מתים"³ בתפילה מדברים בדיבור ישיר עם רבש"ע. תפילה היא קשר חי עם רבש"ע.

כשאדם עומד בתפלתו ומבקש מרבש"ע בקשות כלליות לתיקון עולם, על ירושלים, על גאולה, על קיבוץ גלויות, על פרנסה לעם ישראל במדינתו ועל כל הדברים הגדולים או אף על ענייני הפרטיים – ניתן להמשיל זאת לאב המתכופף לשמוע את בנו הקטן המבקש מאיתו דבר-מה ובאהבתו את בנו הוא מאזין היטב בכדי לשמוע את בקשתו⁴. כך הקב"ה מתכופף אלינו כאב אל בנו בעומדנו לפניו בתפילה ומקשיב לנו קשב רב. עלינו להפנים בתוכנו את הדבר החשוב הזה.

חושב אני שפשוט וברור לכל יודע – ואני יודע ועד לפי קוטני (כלשון הרב זצ"ל) – שכאשר אדם באמת זוכה להתפלל בהרגשה זו ומדבר עם הקב"ה, בין בענייני הפרט ובין בענייני הכלל, הוא חש קשר אדיר עם רבש"ע, היות ונשמתו נפתחת, כפי שתיאר הרב זצ"ל. ניתן לבחון את הדבר ולהרגישו, להרגישו

לאחרונה נשאלתי על ידי תלמיד בישיבה שאלה מעניינת הנוגעת למעשה. תלמיד זה משתדל לקום כל יום בזמן ולהתפלל יחד עם הישיבה, אך יום אחד איחר לקום והדבר לא עלה בידו. אם כן, הוא שאל אותי האם נכון שילך להתפלל במניין מאוחר בבית כנסת הרמב"ן, מניין שיסתיים במהלך סדר בוקר, או שמא עליו להתפלל בזריזות ולהגיע לסדר בוקר במועדו?

תפילת הנשמה

בטרם נענה על שאלתו יש להקדים ולבאר את מהותה של התפילה.

הרב זצ"ל בהקדמתו ל"עולת ראייה"¹ ממשיל את התפילה לשמש, המחממת ומחיה את העולם. לעומתה הנשמה היא כפרח, כשושנה, הפותחת את עליה כאשר השמש שולחת את קרניה אליה. התפילה, אומר הרב זצ"ל, פותחת את שערי הנשמה. היא מסירה ממנה כל מיני כיסויים המצויים עליה. כשאדם מתפלל התפילה מחייה את נשמתו, פותחת אותה כלפי רבש"ע, אל השמש.

לכל אחד מאיתנו נשמה גדולה, לכל אחד מאיתנו קשר עם רבש"ע – קשר שעלינו להאמין שהוא קיים, קשר שיש "לחיות אותו". כשאנו באים להתפלל אנו באים לדבר עם רבש"ע. אנו אומרים: "אתה גיבור לעולם ה', מחיה מתים אתה, רב להושיע!" אנו פונים לרבש"ע בלשון "אתה!" אפילו כלפי הרב או

אנו
מתפללים
מפני שאנו
רוצים להיות
דבקים
בקב"ה,
כיצד ייתכן
שקשר זה
יהיה באופן
עראי?!

² ע"י שולחן ערוך, יורה דעה, סימן רמב, סעיף טו

³ כבר עמדו הראשונים על כך שבנוסח התפילה ישנו שימוש הן בלשון והן בלשון נסתר. ע"י במקורות שקובצו בעניין זה בספר תפילה למשה (אוצר פירושי הראשונים והקדמונים על סידור התפילה), חלק א עמודים 13-19 (במהדורת תשע"ז), ע"ע נפש החיים שער ב, פרק ג.

⁴ משל זה מצוי בדברי רבותינו בהקשר של לימוד תורה.

¹ חלק א, עניני תפילה, התפילה המתמדת של הנשמה, ב

בתחושת שמחת אמת, בתחושת התקרבות לקב"ה, בתחושה שאכן מישהו "מרים את הטלפון בצד השני" ועונה. אם כן, מהות התפילה היא דבקות הנשמה ברבש"ע.

"התפילה היא הדבקות בו יתברך"

אמנם, יש בזה יסוד גדול שברצוני לעמוד עליו הפעם.

הגמרא במסכת ברכות אומרת⁵: "כל הקובע מקום לתפלתו – א–להי אברהם בעזרו. וכשמת – אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו". הסוגיה לומדת זאת מהתורה: "ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? – דכתיב: 'וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם', ואין עמידה אלא תפילה". ברצוני לנסות להתבונן בדברי חז"ל מתוך ביאורו של המהר"ל⁷ ב"נתיב העבודה"⁸, והלוא "עבודה שבלב זו תפילה"⁹: "משלמות התפילה שלא תהיה תפילתו במקרה קרה. כי התפילה היא הדבקות בו יתברך". כלומר, תפילה שלימה אינה זו הנעשית באופן עראי, אינה זו שהיא כמו "במקרה קרה". בנוסף, ניתן לפרש באופן עמוק יותר כי עצם מהות התפילה גם אינו מתבטא באותה תפילה הנובעת ממצב בו חלילה האדם זקוק לישועה ואז נזכר הוא ברבש"ע. "ועל זה באה האזהרה שיקבע מקום לתפילתו, ועניין קביעות המקום לתפילה מפני כי קביעות המקום מורה כי אין התפילה שלו במקרה כי המקרה אין לו קביעות. ואם יושב פעם אחת במקום הזה ופעם אחת במקום אחר דבר זה אינו קביעות כלל, ואין זה דבקות בעצם רק מקרה קרה".

מלמדנו המהר"ל לימוד גדול. מה זו בעצם התפילה? אומר המהר"ל שהתפילה היא הדבקות בו יתברך! אולם, מה פירוש המושג "הדבקות

בו יתברך"? מהי דבקות? מה פירוש "וְאִתָּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם תִּימִים כְּלַכֶּם הַיּוֹם"¹⁰?

מובא במקומות רבים¹¹ שכאשר מבקשים לברר מושג אפשר ללמוד את מהות הדבר מהמקום בו נכתב הדבר בתורה בפעם הראשונה. היכן נכתב בתורה "דבקות" בפעם הראשונה? בפסוק¹²: "עַל פֶּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ". במילים אלו מחדשת לנו התורה חידוש גדול. ניתן הלוא היה לכתוב 'ויתחבר לאשתו', 'ויתחתן' או 'ויינשא', לעומת זאת הביטוי "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ" מובנו הוא שכדי לבנות קשר אמיתי בין איש ואישה, כפי רצון התורה, יש צורך בדבקות ובקביעות. אמנם, יש בעלי חיים שנוהגים באופן ההפוך, להם אין קביעות. הקביעות בין איש ואישה היא העובדה שיש לאדם אישה שהוא דבק בה, כלשון הפסוק¹³: "וְהָיָה חֲבֵרְתָּךְ וְאִשְׁתְּךָ בְּרִיתֶךָ". בני הזוג הינם נשמה אחת ממש המתאחדת על ידי אותו חיבור קדוש שבמעשה הקידושין¹⁴. אם כן, במקום זה נפגשנו במושג של דבקות כמושג של קביעות.

"הקובע מקום לתפילתו"

עניינו של "המקום" הוא יציבות וקביעות. יש לכך כדמות ראייה בהלכות שבת. ישנם מספר סוגי מוקצה, כפי שהתחלנו ללמוד בחורף בו עסקנו במסכת שבת. החמור מכולם הוא 'מוקצה מחמת חסרון כיס'. חומרתו נובעת מכך שקבעו לו מקום על מנת שלא ייפגם. קביעות זו מקנה לו חשיבות של דבר קבוע האסור בהזזה ממקומו. היינו שהוא נחשב מחוץ לטריטוריה של בעליו בשבת¹⁵.

אנו מצויים במציאות של חיים בהם קיים כל כך הרבה פיזור הדעת, מציאות בה כולנו רצים

¹⁰ דברים פרק ד, פסוק ד

¹¹ עי' פרי צדיק, במדבר, לר"ח תמוז, אות א; ישראל קדושים, אות ז, סעיף א

¹² בראשית, פרק ב, פסוק כד

¹³ מלאכי, פרק ב, פסוק יד

¹⁴ עי' תוספות קידושין דף ב, עמוד ב, ד"ה דאסר

¹⁵ ע"פ רש"י שבת, דף כג, עמוד ב, ד"ה ויתד "דהנך קפיד עליהו, ומייחד להם מקום, דלא חזו למלאכה אחרת". ע"ע בית יוסף אורח חיים, בתחילת סימן שח

⁵ דף ו, עמוד א

⁶ בראשית פרק יט, פסוק כז

⁷ ככלל, לימוד מהר"ל מרומם, מקנה מחשבה עמוקה ועומק אמוני גדול. על בן ישיבה להיפגש עם זאת. הדרך הפשוטה והרגילה היא להתחיל ללמודו החל מספר נתיבות עולם, העוסק בעבודת ה' הפרטית.

⁸ נתיבות עולם, נתיב העבודה, פרק ד

⁹ עי' בבא קמא דף צב, עמוד ב

כל העת מדבר לדבר. כמובן שעובדה זו קשורה לענייני המדינה, שכולנו קשורים אליהם. אנו חיים בעולם שיש בו הרבה שטחיות ופיזור, ולכן שכיחים בו כל כך הרבה קשיי ריכוז. אולם בדברינו אלה אנו עומדים על חידוש גדול: "תפילה" היא קביעות כשם ש"ישיבה" היא קביעות. מדוע "ישיבה" נקראת בשם זה? מדוע איננו מכנים אותה "מכון" או בכל שם אחר? כך שואל מו"ר הרב יעקב כץ שליט"א, ומסביר כי "ישיבה" היא מלשון לשבת, מלשון יישוב הדעת. זוהי מהות הישיבה. אנו באים הנה על מנת ללמוד, אך לאמתו של דבר אנו באים הנה כדי לעבוד את ה', כדי שיהיה לנו יישוב הדעת בעבודת ה', כאשר התורה היא בעצם הכלי הא-לקי האדיר שבאמצעותו אנו עובדים את ה' ונדבקים בו. מהות העניין של הישיבה היא ביישוב הדעת, בישיבה בקביעות. לימוד תורה ותפילה הינם עבודת ה', ולפיכך לימוד תורה ותפילה זקוקים ליישוב הדעת ולקביעות.

אומר המהר"ל כאשר המתפלל עובר ממקום למקום, פעם פה ופעם שם, אפילו בתוך בית המדרש, הדבר מראה על הצד ההפוך מהדבקות, זה מראה על עראיות בקשר עם הקב"ה. זו אינה דרכו של אברהם אבינו. דרכו של אברהם אבינו היא להשכים "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם" בראשונה. הדבר חמור יותר אם הוא אינו קובע לתפילתו אפילו בית כנסת מסוים, אלא היום מקומו בבית מדרש זה ולמחר באחר.

"היכא דהווי גרסי"

עוד מתחדשת בהלכה ובגמרא מדרגה גדולה יותר של קביעות שהיא דווקא במקום שבו לומדים תורה באופן קבוע. זאת עד כדי כך שהגמרא אומרת¹⁶ שרבי אמי ורבי אסי היו מתפללים "ביני עמודי, היכא דהווי גרסי".

לכן, מבחינה הלכתית, נפסק ב"שולחן ערוך"¹⁷ כי מעיקר הדין על הלומד בקביעות בבית מדרש להתפלל בבית המדרש בו הוא לומד, ואפילו בלא מניין¹⁸. איני אומר שאכן כך ראוי להתנהג, משום שעלינו לשקול מבחינה חינוכית את הנהגותינו, אולם מבחינה עקרונית מקום הקביעות לתפילה וללימוד בישיבה הוא דבר ערכי ועצום – הן מצד האמת לכשעצמה והן מצד התועלת לקבלת התפילות, כי על ידי כך תפילתו של אדם נשמעת יותר!¹⁹

בדברינו היום אנו מבקשים לחדד רובד עמוק יותר – הדבר נוגע לעצם הקשר עם הקב"ה. איננו מתפללים רק כדי למלא את חובתנו ואף איננו מתפללים רק כדי לקבל משהו. אנו מתפללים מפני שאנו רוצים להיות דבקים בקב"ה, כפי שלימדנו המהר"ל כי התפילה היא הדבקות בו יתברך. כיצד ייתכן שקשר זה יהיה באופן עראי?! הלוא בכך טמון כל אושר האדם!

הדברים נכונים גם במקרה שמאן-דהו למד בלילה עד מאוחר. הרב שך, זקן ראשי הישיבות בארץ ישראל, הורה פעם למישהו שלא ילמד עד מאוחר בלילה אם הדבר יגרום לכך שלא יתפלל בישיבה בבוקר. הוא ציוה עליו ללכת לישון מוקדם יותר ולהתפלל עם הישיבה בבוקר. זאת מצד האמת ההלכתית ומצד האמת המוסרית, מצד שזו חובתנו המוסרית הכללית כלפי הקב"ה, זו חובתנו העצמית כלפי רבש"ע, וזו הדרך שבה תושג דבקות בקב"ה. האם רוצה אתה להתפלל רק כי חובה עליך להתפלל?! האם תפילתך "כצפוף הזרזיר"²⁰, חלילה? אנו רוצים להתפלל כי ברצוננו להיות דבקים בקב"ה. דבקות אשר תושג על ידי הקביעות.

"אחד מבני החבורה"

¹⁷ אורח חיים, סימן צ, סעיף יח

¹⁸ מבואר בדברי הגר"א, שהובאו ב"משנה ברורה" (סעיף קטן נו), כי דין זה, הנוגע לזה שתורתו אומנתו, הוא אף לדעת מרן, על אף שיש לחשוב שאינו כך.

¹⁹ לקמן נסמן

²⁰ עי' כוזרי, מאמר ב, אות כד

¹⁶ ברכות, דף ת, עמוד א; ברכות, דף ל, עמוד ב; שבת דף י, עמוד א

בנוסף לכך, ישנה מחויבות לישיבה. כאשר אדם הוא חלק מקבוצה מסוימת הדבר מחייב אותו. כדי להגשים זאת ישנה בצבא משמעת וזה שאינו ממלא את חובותיו יישלח לבית הסוהר. אולם ישיבה אינה מקום הפועל לפי משמעת, ישיבה היא מקום המחנך לחיפוש האמת, ועל כן היא דורשת משמעת עצמית. כאשר המ"פ ייתן פקודה לחייליו להסתער על יעד פלוני המצוי בכיוון מסוים, ואילו אחד החיילים יחליט שהוא מסתער על יעד אחר, הרי הוא פגע ביעד של הפלוגה כולה. הרי גם הוא חלק מכוח האש הפלוגתי! בפרט בזמנים בהם יש צורך ביתר חיזוק, כגון זמן קיץ בישיבת הסדר, כאשר שני שיעורים נמצאים בצבא, חשובה היא האחריות המשותפת.

הוראה למעשה

נשוב לשאלה בה פתחנו ובוה נסיים. השאלה עוסקת ביהודי נפלא, בבחור הקם מידי בוקר להתפלל בישיבה בזמן שמחייב את כולנו במחויבות מוסרית, הלכתית ואמיתית, כפי שהארכנו, אבל כעת הוא נאנס. שמעתי שמורינו ר' אביגדר נבנצל שליט"א אומר שלא ילך להתפלל במניין מאוחר מפני שיש בכך חילול השם! חושב אני שכוונתו היא שאם יראו בן ישיבה המתפלל במניין עלולים להטיל דופי בכלל תלמידי הישיבות, שכביכול הם משתמטים מהשירות הצבאי אך קמים בשעות מאוחרות ומשחררים מכל מסגרת מחייבת, ואם כן יש בכך חילול השם. חילול השם הוא גם בעצם היות הדבר כנגד רצון השם. צריך לשאול את הרב שליט"א לכוונתו המדויקת, אולם כך שמענו שהורה פעמים רבות.

מעבר לכך, כאשר אחד מתלמידי הישיבה לא ייצא בתחילת סדר בוקר הוא מזיק בכך לכלל הישיבה. כאשר בית המדרש מלא הדבר נותן כוח ללומדים ולהיפך, חס ושלום. דומה הדבר לחייל הפורש מיחידתו – בלעדיו לא תוכל הפלוגה לכבוש את היעד, כוח האש של הפלוגה יהיה קטן יותר.

כמו כן, יש בזה שאלה הלכתית עמוקה מאוד של מחויבות לחברותא ושל קביעות בלימוד תורה מול שאלה של מניין.

על אף שמניין לתפילה הוא דבר עצום וגדול, כדברי חז"ל²¹: "אין תפילתו של אדם נשמעת אלא עם הציבור", ישנן גישות באחרוני זמנינו²² לגבי הגדרת דין זה כחיוב או כמעלה. מכל מקום, כתב הרב שלמה זלמן אורבך זצ"ל, שכאשר הדבר נוגע ללימוד תורה "אם אחר למניינו הקבוע נראה דאין להפסיק משום כך לימוד בחברותא עם רבו" כלומר אם יש לו שיעור בתשע, "או עם חברו כדי להתפלל בציבור"²³. יש מקום להתפלל ולהתווכח האם הדוגמא נוגעת בדיוק לעניין, אך לי הדבר פשוט שמבחינה הלכתית זה כך.

אולם, מבחינה חינוכית יש להתלבט, משום שאם אדם ינהג כך בכל יום לבסוף הוא יתרגל שלא להתפלל במניין. על כן, דברי אמורים בנוגע לאמת העקרונית, ונוגעים לאדם שמקפיד להתפלל בציבור ובישיבה בכל יום, אלא שנקרתה לפניו שאלה כגון זו. לאדם שכזה נאמר כי הנכון הוא שבתשע יהיה נוכח בבית המדרש. זוהי האמת העקרונית, וליתר פירוט ישאל את רבו איך לנהוג כאשר ישנם צדדים נוספים.

"צריכים חיזוק"

סוף דבר, ודאי שכולנו זקוקים להתחזק, כדברי הגמרא²⁴ שדברי תורה ותפילה צריכים חיזוק. אמנם, "חיזוק" אין מובנו שמישהו עכשיו יטיף מוסר, יגיד "שמוס". חיזוק אמיתי בא מעומק הרצון של האדם, המבין את משמעות העניין ואת חשיבותו, ולכן הוא מיטיב את דרכיו מתוך האמת הגדולה שלו. בודאי בדור גדול זה העושה דברים מתוך האמת.

²¹ ילקוט שמעוני תהלים רמז תשעב, ע"י ברכות דף ת, עמוד

א

²² ע"י פסקי תשובות, חלק א, סימן צ, אות ח ובנסמן שם

²³ הליכות שלמה, פרק ה, סעיף טז. ע"ע אשי ישראל, פרק

ת, הערה כא

²⁴ ברכות דף לב, עמוד ב

